

Verslag thema-bijeenkomst: Zaai- en plantgoed.

29 november 2016, Tuinen van Weldadigheid

Aanwezig: Maaike (Tuin Salland), Martien (Heerlijkheid de Hare), Piet (De Stek), Willem (Kwekerij A8), Floor ('n Groene Kans), Francine (Kruidenhuis De Vlo) en van de Tuinen van Weldadigheid: Lambert (tuinder), Cynthia (stagiair) en Jannes (vriend en bonenkenner)

§1 Introductie Tuinen van Weldadigheid

Lambert Sijens vertelt over het bedrijf waar we te gast zijn. Ze zijn hier nu 9 jaar op deze plek, daarvoor was het in gebruik door de 'oerakker' en werden er veel verschillende landbouwrassen in stand gehouden. Het bedrijf bestaat uit drie takken, waarbij het de bedoeling is dat de takken voor eenzelfde aandeel inkomsten genereren. Het gaat om: a) de teelt van gewassen, b) zorg/dagbesteding, c) toeristische activiteiten .

Wat betreft de tuinbouw wordt er veel aandacht besteed aan het in stand houden van diverse rassen (zaad uit de zaadbank halen, opkweken, vermeerderen en terug naar de zaadbank en/of in de handel brengen). Zo zijn er op het bedrijf 14 soorten aardpeer, 100 soorten aardappel, 30 soorten rabarber (kopie van collectie Jaap Vlaming) en 80 soorten knoflook (kopie van collectie Eemlook). Verkoop van zaad- en pootgoed gaat aan collega telers direct, op markten (o.a. reclaim the seeds) en via de webwinkels van Vreeken, Zaadhandel Van der Wal en Leven van het land.

§2 Rassen en landrassen

De moderne rassen die je in catalogi vindt, zijn uniform en voldoen aan strikte eisen (soortecht, ziektevrij, uniform). Dit wordt in Nederland gekeurd en gecertificeerd door de NAK. Op moderne rassen is het kwekersrecht van toepassing, gedurende 25 of 30 jaar (afhankelijk van het gewas). Op de rassen waarmee Lambert werkt, is het kwekersrecht niet (meer) van toepassing. Vaak gaat het zelfs om rassen die niet aan de moderne eisen voldoen. Dit zijn de zogenaamde landrassen: populaties die vermeerderd zijn zonder (of met weinig) selectie en die zijn aangepast aan de lokale omstandigheden.

Deze landrassen voldoen niet aan de moderne eisen (ze zijn o.a. veel minder uniform) en kunnen dus ook niet gekeurd worden door de NAK. Daarom is er een uitzonderingsregel gemaakt: wanneer je een (land)ras (zonder kwekersrecht) in stand houdt en vermeerdert, mag je dit doen zonder aan de NAK-eisen te voldoen, mits de omzet van de verkoop van het zaad- of pootgoed minder dan € 500,- per ras (per vermeerderaar) bedraagt. Overigens geldt deze uitzondering niet alleen voor landrassen, maar ook voor andere rassen die niet op de Europese rassenlijst staan. Dus ook voor oude rassen die zijn verdrongen door nieuwe.

§3 Agrodiversiteit

Naar aanleiding van het vermeerderingswerk van Lambert maken we (met Francine) even een uitstapje naar de biodiversiteit in de landbouw :

In 1995 richtte Ruurd Walrecht Stichting De Oerakker op, met als doel om historische land- en tuinbouwgewassen als levend cultureel erfgoed te behouden. In de stichting is o.a. het netwerk Eeuwig Moes ondergebracht. Het netwerk Eeuwig Moes houdt zich bezig met het behoud en gebruik van oude groentegewassen (zowel uit Nederland als uit het buitenland). Zowel Lambert als Francine als ook vele hobbytelers zitten in dit netwerk.

Het netwerk Eeuwig Moes wordt gesteund door de overheid, omdat Nederland het biodiversiteitsverdrag van de VN heeft ondertekend en dit is een deel van de uitvoering daarvan. In verschillende landen zijn vergelijkbare initiatieven (o.a.: Arche Noah in Oostenrijk, Seed Savers in de Verenigde Staten). Een andere uiting van het uitvoeren van het biodiversiteitsverdrag is het CGN: centrum voor genetische bronnen in Wageningen.

Hier liggen 50.000 rassen in de vriezer, die niemand ooit ziet. Hieruit is een selectie gemaakt, de zogenaamde 'oranje lijst': dit is een lijst van meer dan 1.000 groente- en fruitrassen die als ras in de handel zijn (geweest) tussen 1850 en nu. <http://www.deoerakker.nl/or/searchform.asp>
Van deze Oranje lijst is een soort 'canon van rassen' gemaakt: een selectie van 400 –voor Nederland- belangrijke rassen. 200 Hiervan kunt je in de handel nog vinden, 200 andere zijn niet meer verkrijgbaar. Afgelopen jaar is er een project gestart om rassen van de laatste categorie weer opnieuw te zaaien en te vermeerderen. Negen telers hebben hieraan meegedaan. Ze hebben zich o.a. beziggehouden met a) nagaan of uit het zaad ook daadwerkelijk kwam wat op het zakje stond en b) het maken van een nieuwe rassenbeschrijving (volgens internationale regels). Er worden nog meer telers voor dit project gezocht! Als je meedoet, krijg je ondersteuning in de vorm van:

- beschikbaarstelling van zaden + oorspronkelijke rassenbeschrijving (indien aanwezig)
- teeltbegeleiding
 - er komt iemand ter plaatste kijken
 - er is een handleiding in de maak (o.a. met 'hoe ga je te werk', 'welke isolatieafstand kies je', 'hoe schoon je het zaad'.)
- evt. teeltmateriaal zoals bijv. een luisvrije kooi (om bonen virusvrij te krijgen)
- deelnemersdagen voor uitwisseling met de andere telers

En wat levert het op?

- meer kennis van een bepaald gewas
- meer kennis van vermeerdering van zaad
- als je het geproduceerde zaad wilt verkopen, kan dat (tot een max. van € 500,- per gewas)
- nieuw (en dus beter) zaad voor de zaadbank

Het zou heel fijn zijn als er leden van BioTuinders mee kunnen doen met dit project. Je hoeft je niet af te laten schrikken doordat je (nog) niet genoeg kennis hebt, want er doen ook gewoon hobbytelers mee en je krijgt nooit de allerlaatste beschikbare zaadjes (er is altijd nog een kopie bij de zaadbank). Graag aanmelden bij Francine: francine@kruidenhuisdevlo.nl

§4 Beschikbaarheid biologisch zaai- en plantgoed

Een basisregel in de biologische teelt is dat er gezaaid/geplant moet worden met biologisch (opgekweekt) uitgangsmateriaal. Het kan echter zijn dat je zaad- of pootgoed wilt gebruiken waarvan geen biologische variant (meer) verkrijgbaar is. Voor dit probleem is de <http://www.biodatabase.nl/biodatabase/> in het leven geroepen. In principe kun je elk (sub)gewas hier opzoeken. Bij het gewas staat vermeld in welke categorie het valt, met de volgende betekenis:

1. Biologisch uitgangsmateriaal is VERPLICHT
2. Biologisch uitgangsmateriaal VERPLICHT **INDIEN** het ras beschikbaar is
3. Biologisch uitgangsmateriaal is NIET verplicht.

Voor categorie 1. en 3. is het duidelijk wat je moet doen, voor categorie 2. is het afhankelijk van de situatie. Als je gangbaar (niet ontsmet) zaadgoed wilt zaaien van een gewas in categorie 2., moet je ontheffing aanvragen bij de Skal. Dit kun je doen door in te loggen op de Skalwebsite en dan te gaan naar *Ontheffingen - inzien en aanvragen*. Hier vind je een zetal ontheffingen waarvan er eentje over niet ontsmet gangbaar zaaizaad gaat. Je moet hier ook de reden noemen waarom je ontheffing aanvraagt.

Hoewel op de website van de Skal staat dat de bedragen gelden per digitale aanvraag per ras, zegt zowel Lambert als Francine dat zij altijd in één keer voor al het gebruikte gangbare zaadgoed (niet ontsmet) ontheffing aanvragen. Dit kost dan eenmalig € 16,- (excl.btw). Het is goed om in de gaten te houden of het ook jullie ervaring is dat meerdere aanvragen samen € 16,- kosten. Zo niet, dan is dit een punt om te bespreken met Skal.

Per EU-lidstaat moet een overzicht van verleende ontheffingen jaarlijks naar Brussel gestuurd worden.

§5 Nationale annex

Voor het maken van de biodatabase wordt eerst geïnventariseerd hoeveel beschikbaar biologisch uitgangsmateriaal er is en wat de verwachte vraag zal zijn. Dit gebeurt in zogenaamde expertgroepen, waarin zowel telers als zaadfirma's zitten. Francine zit namens de BioTuinders in de groep *Groentegewassen open teelt* en vertegenwoordigt de biologische tuinbouw daarin. De expertgroep maakt een lijst van categorie 1. gewassen: dit wordt de Nationale Annex genoemd. Uiteindelijk neemt het ministerie van Economische Zaken de definitieve beslissing wat er wel en niet op de Nationale Annex komt te staan.

Wanneer een gewas op de Annex/ in categorie 1. komt te staan, moet aan de volgende criteria voldaan worden:

- De belangrijkste gangbare hoofdassen moeten beschikbaar zijn
- Er moet voor elke teeltperiode een ras beschikbaar zijn (voorjaar, zomer, bedekte teelt etc.)
- Er moet voor al het gebruik een ras beschikbaar zijn (vers, industrie)
- Er moet voldoende zaad beschikbaar zijn
- Er moeten twee of meer aanbieders van zaadgoed zijn

Francine is net naar de (voor haar) eerste bijeenkomst geweest en weet nog niet tot in de uiterste puntjes wat er speelt. Duidelijk is wel dat er een sterke lobby is en dat er bijbehorende 'spelletjes' gespeeld worden.

Omdat de leden van de BioTuinders de benaderbare achterban zijn, zal er wellicht af en toe een vraag van Francine komen over dit onderwerp (bijv. hebben jullie ook last van een slechte beschikbaarheid van...). Ze zal deze vragen stellen via de Vraagbaak.

In principe is het de bedoeling dat er vanaf 2021 geen ontheffing meer verkrijgbaar is, oftewel: dan zou al het benodigde zaad biologisch verkrijgbaar moeten zijn. Overigens wordt in Nederland veel meer gewerkt met biologische zaadgoed dan in bijv. Italië, Spanje en Portugal. Een artikel hierover staat in Biofood, zie bijlage.

§6 Zaadvaste rassen

Op 26 november was er een workshop over de onderzoeksresultaten van een project van het Louis Bolk Instituut i.s.m. Odin. Niemand van de aanwezigen was hierbij, maar Piet van Sabben had wel wat informatie ingewonnen en wat publicaties meegenomen.

Er is 3 jaar verkennend onderzoek gedaan naar de verschillen tussen zaadvaste en hybride rassen van de 19 groentegewassen. Er is niet alleen gekeken naar (kg)opbrengst maar ook naar smaak, bewaring en oogstbaarheid. Enkele algemene resultaten:

- keuze uit zaadvaste rassen is beperkt
- er is geen algemene conclusie te trekken: alleen per gewas.
- goed smakende rassen zijn vaak zaadvast

Als specifieke uitkomsten wist Piet nog te vermelden:

- bij boerenkool was de hybride minder uniform dat de Westlandse Winter
- bij spinazie scoorden zaadvaste rassen slecht op wolf-gevoeligheid, schottolerantie en uniformiteit in bladvorm
- bij Chinese kool deden Japanse rassen het vaak goed

De publicatie is te vinden op <http://www.louisbolk.org/downloads/3208.pdf> en zit ook als bijlage bij deze email.

§7 Plantgoed - alternatief voor Jongerius

Tot zover ging alles over zaadgoed. Maar er is ook nog wat aan bod gekomen over plantgoed.

Degenen die in oktober op de ALV van de BioTuinders waren, hebben een rondleiding op kwekerij A8 in Doorn gehad en gehoord dat zij zich ook willen gaan toelagen op plantgoed opkweek. Op dit moment is er een akkerbouwer die plantgoed van hen af gaat nemen. Hiervoor moesten ze een en ander veranderen (ombouwen perspottenmachine) zodat ze grotere hoeveelheden aankunnen. Nu deze veranderingen zijn doorgevoerd kunnen ze ook weer een grotere vraag aan en is het mogelijk om ook voor collega tuinders op te kweken. Willem vertelt in welke aspecten ze verschillen van (bijv.) Jongerius:

- De zaden worden meteen gezaaid in de potten waarmee ze geplant worden. Daardoor is er geen verplantingsstress tijdens de opkweek
- De potten staan op de grond en daarmee direct in contact met de aarde (met daarin voldoende mest en vocht). Uitgezonderd de voor slakkenvraat gevoelige planten: die staan wel (langer) in bakken .
- De klimaatomstandigheden zijn dichter bij het 'echte' weer omdat er wordt opgekweekt in ongestookte folietunnels.
- Het is mogelijk kleine aantallen te bestellen.
- A8 werkt met veelal speciale en zaadvaste rassen. Je kunt zelf doorgeven welke rassen je wilt hebben. Er wordt besteld bij (o.a.) Bolster, Bingeheim, Sativa, Reinsaat.

Als je plantjes wilt bestellen, doe dat dan *vóór half januari*, want daarna worden de zaden besteld. Bestellen kan middels het formulier op de website van A8, maar deze is ook bijgevoegd bij deze email. De blauwe vakjes impliceren een marge voor het weer: in deze weken is het niet helemaal goed in te schatten wanneer het plantgoed klaar is. Geef op de lijst of in een begeleidende email aan welke rassen je wilt hebben. Later dan half januari bestellen, mag ook, mits je een (dicht) zakje zaad meelevert.

Prijzen zo'n 12 tot 25 cent per stuk voor 4x4 potjes en kunnen iets fluctueren afhankelijk van de kiemkracht. Voor niet-leden van de BioTuinders gelden hogere prijzen.

Normaal gesproken wordt er één keer per twee weken naar Dronten gereden. Daarom is plantgoed afhaken naast Doorn óók af en toe mogelijk in Dronten.

§8 Plantgoed zaadvaste prei

Wanneer je bij Jongerius plantgoed besteld, zit je meestal vast aan de rassen die zij hebben uitgezocht voor een bepaalde teelt(periode). Met enige regelmaat zijn dat hybride zaden. Floor vertelt dat er echter wel degelijk met Jongerius te praten valt. Ze heeft een paar jaar geleden een poging gedaan voor zaadvaste prei. Jongerius stond daarvoor zeker open en vond het in principe geen probleem om zaadvaste prei te zaaien onder de volgende voorwaarden:

- het gaat om zaadgoed in pilvorm (dit kon geloof ik niet bij Vitalis en Bingenheim, maar wel bij Hild)
- het gaat op superseedlings (plantje met kleine kluit)
- er is een minimale afname van 10.000 stuks per keer zaaien (deze planten kunnen dan wel in een periode van 2 weken worden afgenomen).

Floor heeft zelf niet zulke hoeveelheden per keer nodig, maar wil best de organisatie op zich nemen wanneer er meer geïnteresseerden zijn. Van de vorige keer weet ze echter dat ongeveer iedereen in een andere week wil planten, dus het lukte niet voor alle plantdata dit voor elkaar te krijgen. Maar als er nu meer mensen zijn die mee willen doen, dan is er meer kans van slagen.

Dus voor wie zaadvaste preiplanten wil, maar ook voor degenen die het helemaal niks uitmaakt: meld je aan bij info@groenekans.nl zodat er met een aantal mensen tegelijk zaadvaste prei besteld kan worden. Vermeld in je mailtje:

- hoeveel je per keer wilt planten

- in welke weken je wilt planten en of hier eventueel een verschuiving van een week mogelijk is of niet (bijv. als Jongerius 1x per 4 weken langskomt met plantgoed, is verschuiven niet zo handig)
- wanneer je ongeveer je bestelling bij Jongerius gaat doen of dat je 'm al gedaan hebt